

НЕ ЗАБРАВЯЙТЕ, НО НЕ ОТМЪЩАВАЙТЕ!

НАЦИОНАЛЕН ВЕСТНИК

ТРАКИЙЦА

Брой 5 • год. CI • 11 март 2022 г. • цена 1 лев

www.stdbg.org

Печатно издание: ISSN 1313-7611 • Онлайн издание: ISSN 2815-2638

ТРЕТИ МАРТ

ДЕНЯТ, В КОЙТО БЪЛГАРИЯ СЕ ПОЯВЯВА НА КАРТАТА НА ЕВРОПА СЛЕД ПЕТ ВЕКА ОСМАНСКО ВЛАДИЧЕСТВО

На 3 март 2022 г. Кр. Премьянов, Кр. Беломорски, член-кор. проф. Георги Михов, Зорница Радонова и Искра Чернева от името на СТДБ и на софийското тракийско дружество положиха венци и цветя пред паметниците на Царя Освободител и на „Българския опълченец“ в знак на признателност за освобождението на България от османско владичество през 1878 г.

На благодарствения молебен в Храм-паметника „Рождество Христово“ в град Шипка, който беше отслужен от Старозагорския митрополит Киприан, присъстваха представители на тракийското дружество в Казанлък. Те положиха венци на връх Шипка.

Представители на тракийското дружество в Стара Загора с председател Цанко Атанасов, почетоха паметта на загиналите за освобождението в парк „Тракия“, полагайки венци пред паметника на Никола Каишев, основател на тракийското дружество в града и възстановител на опожарената от османците Стара Загора, пред паметника „Одринска епопея“ и пред паметника на Капитан Петко войвода.

Членове на тракийското дружество „Лазо Лазов“, гр. Средец, обл. Бургас, почетоха паметта на загиналите за освобождението на България със знамето на Тракия в ръка и с много цветя.

Представители на тракийското дружество в Ямбол, с председател Михаил Вългов участваха в церемонията, организирана от общината, в благодарствения молебен и поднесоха цветя пред Паметника на героите, дали живота си за националното ни Освобождение.

■ София

Хасковските тракийци с председател Кирил Сарджев и част от ансамбъл „Китна Тракия“ посрещнаха 3 март в Българското генерално консулство в Истанбул. На тържеството присъстваха Васил Вълчев, генерален консул на Република България в града на Босфора, Радослава Кафеджийска, първи секретар, Васил Лязе, председател на Управителния съвет на Фондацията на православната църква на Българската екзархия, представители на Българското неделно училище „Св. св. Кирил и Методий“, представители на Генералното консулство и на Консулската канцелария в Бурса. Приветствие към присъстващите поднесе генералният консул В. Вълчев, който подчерта значимостта на Националния празник. В концертната програма участваха танцьори и певци от Представителния ансамбъл

„Китна Тракия“ към читалище „Тракия 2008“.

Тракийци, върху които още тегнат последствията от кръвопролитните войни в миналото, свято тачат паметта, ценят свободата и загиналите за нея. Затова в цялата страна пред паметниците на руските освободители и българските опълченци, те отдадоха почит, свеждайки глави пред героите, загинали за да я има България.

3 март 1878 г. е първата от трите големи дати, която заедно с 6 септември 1885 г. и 22 септември 1908 г., бележат Освобождението, Съединението и Независимостта на България.

На 3 март, преди 144 години България заема своето място като държава на картата на Европа.

Продължава на 5-а стр.

■ София

■ Средец

Честит Национален празник!

Скъпи тракийци,

На 3-ти март, преди 144 години в Сан Стефано се полагат подписите, ознаменуващи края на Руско-турската освободителна война от 1877–1878 г. и раждането на свободната българска държава.

Трудният път на българската свобода минава през подвига на Левски, Ботев, Бенковски и участниците в Априлската епопея, през Батак, Плевен и Шипка, през подвига на хилядите знайни и незнайни руски войни и български опълченци, отдали живота си за свободата!

Днес живеем в тревожни времена и объркан свят, но това не ни дава право да пренаписваме или да зачеркваме историята. Безспорен факт е, че без освободителната мисия на православна Русия, без подвига на хилядите знайни и незнайни руски войни и българските опълченци, България можеше да я няма на географските карти!

Върху съдбата на тракийци още тегнат последствията от кръвопролитните конфликти, войни и сложни междудържавни отношения в миналото – хиляди избити, стотици, прогонени от родните места, поели тежката съдба на бежанци. Паметта за миналото ни дава основание да ценим свободата, да почитаме загиналите, отдали живота си за нея и да отстояваме правото да живеем в мир!

Нека сведем глави пред героите, загинали за свободата, да си припомним за величавия им подвиг в името на България и да поставим стръкче цвете пред многобройните паметници.

В ден като днешния, когато с респект си спомняме за тази дата, е добре да не забравяме, че бъдещето на България зависи от всички нас!

Честит национален празник!

Красимир Премьянов,
Председател на СТДБ

Освободители Лозан Такев

Те не бяха от Брюксел,
Ню Йорк и Маями.
Те дойдоха по краткия –
братския път.
Те говореха руски
и бяха славяни.
Тук намериха
българска обич и смърт...
Те не знаеха даже
дали благодарни
ще им бъдем след време
бащи и деца.
Те избраха войната,
а тя е коварна.
Тя безумно убива
съдби и сърца...
Бяха братя по кръв.
Просто бяха славяни.
И под Шипка
намериха своята смърт.
Не дойдоха от Брюксел,
Ню Йорк и Маями,
от Русия дойдоха
за нас да умрат...
Без да имат дори
и имперска идея,
те се биха до смърт
за славянската чест.
И сега ако ти
си докрай
европеец,
ще ги помниш достойно
и утре
и днес.

СПОМЕНИ НА ТРАКИЙСКИ БЕЖАНЦИ ЗА РАЗОРЕНИЕТО НА РОДНОТО ИМ СЕЛО ТАТАРЛАРЕ

СТАНИСЛАВ ИВАНОВ, ТД „ТРАКИЯ“, ЯМБОЛ

Десетилетия наред темата за разорението на българите в Източна и Западна Тракия остава на заден план. И въпреки, че върху нея са работили много учени и родолюбци, все още остават множество непроучени проблеми и спорни въпроси.

В настоящата публикация ще се спрем върху няколко документа (от фондовете на Държавен архив Ямбол) със спомени на преселници от с. Татарларе (установили се в ямболски окръг след прогонването им от родното им място). В тях откриваме интересна информация за нападението на богатото българско село Татарларе (Одринско) от турските войници и офицери през лятото на злополучната за българския народ 1913 г. Основната ни цел е да представим нови сведения за трагедията на тракийските българи през 1913 г. и в частност върху тази на жителите на село Татарларе, въз основа на личните им спомени и преживявания, съхранени за историята.

Жителите на селото приемат възторжено вестта за избухването на Балканската война и последвалото настъпление на българската армия в Одринска Тракия. Превратностите на съдбата обаче не позволяват на татарларци да се наслаждават дълго на жадуваната свобода. На 16 юни 1913 г. избухва Междусъюзническата война, а две седмици по-късно Османската империя нарушава Лондонския мирен договор и вероломно окупира района на Одринско, докато основните български сили се сражават със сърби и гърци. Водени от чувството за мъст турските войници и башибозукът подлагат на разорение богатите и многолюдни български селища, сред които и с. Татарларе. Десетки негови жители са насилствено умиъртвени, ограбени и обезчестени от нахлулите турци. Както вече подчертахме една част от тези ужаси са детайлно описани в спомените на татарларските преселници в ямболско.

В началото на изложението се ще се спрем върху разказа на Иван Петков Маджаров, (роден през 1896 г. в Татарларе), произхождащ от богато семейство, притежаващо няколко стада с овце. Въпреки дистанцията на времето Иван отлично си спомня, че няколко дни след Петровден (29 юни 1913 г.) турски части обграждат селото му и започват да извършват издевателства над мирните жители. Съселяните му правят отчаян опит да омилостивят войниците, като за тази цел изпращат специална делегация от селските първенци. Тя трябва да предаде на турските офицери крупна сума пари, като откуп. Делегацията не е приета, а войниците и придружаващите ги мародери атакуват селото. Само до края на този ден по данни на очевидци в селото, са убити над четиридесет и двама християни. А насилията над невинни жени, мъже, деца и старци продължават и през следващите няколко дни. Когато със съдействието на официалните власти много млади девойки са отведени от турски селяни в съседните села, след което са насилствено омъжени и принудени да приемат исляма. Щастливата случайност спасява Иван Маджаров от първия набег на турските войници. По време на нападението над селото той и овчаря му Яни Дапчев, се намират в кошарите си край селото, за да бдят над овцете. За надвисналата опасност Иван научава от своя брат Димитър, който идва да го предупреди и му разказва подробно за преживяното от татарларци през деня. След като дълго обмислят ситуацията, двамата братя остават

Яни Дапчев при овцете и отиват в селото, за да разберат каква е съдбата на близките им. За тяхно съжаление обаче на входовете на Татарларе са разположени патрулиращи войници и те са принудени да се завърнат в скривалището си в гората, където са открити от турски селяни, въоръжени с бойни и ловни пушки, обикалящи околността за плячка. С цената на огромни усилия Иван и Димитър успяват да се изплъзнат от турците, като изоставят стадото си, което е отведено от насилниците. Няколко дни скрити в един дол двамата братя безпомощно наблюдават погрома над родното село, от което непрекъснато излизат турски каруци, натоварени с дрехи, покъщнина и злато, откарвани към близките селища Сюлейле, Талашман и Хаджи Талашман. Една вечер Димитър и Иван използват оттеглянето на турските войници, за да избягат на север към старата граница с България. В България Иван открива част от

оцелелите си роднини и започват да изграждат живота си наново.

Спомените на Иван Маджаров, за погрома на родното му село се допълват от подробния разказ на неговия съселянин Илия Иванов Чошнов, роден през 1900 г. По време на споменатото вече нападение над селото от турските войници и башибозук, Илия заедно с баща си, брат си Петко и чичо си се намира в местността Тюлбето край гората, в която са разположени кошарите за овцете им. Не след дълго обаче при тях пристигат няколко турци от съседните села, които ги изнудват за пари и отвеждат част от овцете им. Въпреки, че не оказват съпротива на грабителите през цялото време Илия и роднините му са подложени на подигравки и мъчения, които са прекратени едва след появата на турски военен патрул, който отвежда пленените българи в центъра на селото в което от няколко часа вилнеят мародери. В спомените си Илия изрично отбелязва, че по време на целия път до мегдана, той и сродниците му виждат горящи къщи и трупове на хора.

Без да се колебаят войниците отвеждат задържаните българи в обора на Георги Арабаджията (влиятелен селски първенец), по чудо оцелял след палежите. В старата паянтова постройка Илия и роднините му откриват умираещият собственик на имота. Дядо Георги Арабаджията е сред първите татарларци пострадали от жестокостта на турските войници. След горещи молби Илия и близките му получават позволение на охраняващите ги войници да се погрижат за раните на съседа си, който агонизира. Стариият човек приема спокойно съдбата си, като единствено му желание е да доведат младата му снаха, за да я види за последен път пре-

ди да умре. Трогнат от молбата на съседа си бащата на Илия решава да потърси младата жена. Преодолявайки страха храбрият българин няколко часа безуспешно обхожда селските улици (посещава и ограбения си дом), с надеждата да открие снахата на дядо Георги, която обаче, както се разбира по-късно се е укрила извън селото. Годици по-късно бащата на Илия разказва на децата си, че по време на издирването се натъква на труповете на зверски убитите старци Колю Кироолу и Павел Амуджията, захвърлени край селския дюкян от турците. На другата сутрин, за изненада на всички в обора на Георги Арабаджията са доведени няколко десетки жени и деца от селото, открити от войниците в гората. Сред тях се оказва и младата снахата на дядо Георги, който обаче вече не е между живите. От тях Илия и сродниците му узнават, че майка му е избягала в село Сюлемен Талашман, където е заловена от турски

Пътят за Ортакия е дълъг и нощта ги заварва в село Идалия, където спират да пренощуват. Но и тук турците не ги оставят на спокойствие. Докато търсят по-удобно място за сън Илия и брат му виждат как двама стражари отвеждат леля му Велика, заедно с още една жена в центъра на селото и ги пускат едва след няколко часа. Засрамените жени не искат да разказват на никого за случилото се.

Рано сутринта колоната пристига в с. Ортакия, където татарлаци остават само пет дни, защото и местните гърци отказват да ги приемат за по-дълъг период от време. При така създамата се обстановка турските жандарми решават да върнат татарлаци в родното им село, докато властите решат окончателно какво да правят с тях. Но завръщането в Татарларе не носи радост на нещастниците, защото там ги очаква апокалиптична картина – десетки трупове на млади мъже се разлагат, непогребани край разбитите и опожарени домове (най-много убийства извършва турския главатар Хаджиолу от Сюлемен Талашман), хамбарите са празни, а децата гладни. Като в допълнение на това по улиците се разхождат мародери, жадни за плячка и мъст.

Безизходицата принуждава бащата на Илия, по примера на много други семейства, да отведе синовете си в съседно гръцко село, за да работят за прехраната си. Там младежите остават няколко седмици до деня, в който до тях достига вестта, че жителите на Татарларе ще бъдат изпратени в България. Узнали радостна новина Илия и брат му незабавно се завръщат в родното си село, за да се подготвят за път. Тук обаче ги очаква нова неприятна изненада, един богат турчин, който търси безплатна работна ръка ги отвежда в стопанството си в съседно село, (като на тръгване насилникът дори заплашва

родните им, че ще принуди Петко и Илия да приемат исляма). За щастие на Илия принудителният престой в чифлика на насилника не трае дълго. Няколко храбри жени от Татарларе, узнали за участието на братята отиват в Одрин, където подават жалба в българското или в руското консулство (Илия не си спомня точно) срещу своеволията на споменатия турчин. Консултът от своя страна поставя въпроса пред властите в Цариград, които за голямо учудване на всички реагират незабавно.

Само след няколко дни двамата братя са освободени и закарани в с. Ташлъ Мисилим. От където заедно с хиляди други сънародници от Одринско поемат по пътя за България. Илия си спомня, че пътят им минава от Дюрджилия през Ташлъ Мисилим и Лаана Пашакьой за Ак бунар и Мустафа Паша, а не по най-прекия маршрут за България. Което го навежда на мисълта, че турците не искат да ги пуснат свободно. Във всички селища, през които преминават клетниците се редуват все едни същи гледки на опожарени и ограбени къщи и на непогребани трупове на християни. В допълнение към това ежедневен керванът с бежанци е атакуван от турски шайки, които отвлечат моми и ограбват мъжете. И всичко това се извършва с мълчаливото съгласие на конвоиращите ги войници.

През една от безсънните нощи Илия лично вижда как пред очите на уплашените роднини двама турски войници обезчестяват младо момиче, като преди това пребиват нещастната му майка. Подобна участ сполетява и съседките му Керанка Ламбантинова и Стоянка Кабаианова. И двете умират по-късно от раните си в град Харманли.

Продължение от 3-а стр.

СПОМЕНИ НА ТРАКИЙСКИ БЕЖАНЦИ...

Продължение от 2-а стр.

Пленниците са освободени едва след месецата на четниците на Руси Славов, които разбиват конвойа и прогонват турците. На българската граница татарларци и останалите българи от Одринско са посрещнати от български войници, които ги препращат към град Харманли, а след кратка почивка – към вътрешността на страната. Не по малко драматичен е и разказът на Петра Стоянова (едва шестнадесет годишна по време на трагедията), също пряк свидетел на ужасите в Татарларе. Една вечер, малко след Петровден (както и в спомените на останалите татарларци не се уточняват точните дати на събитията) баща ѝ Никола Стоянов Николов нарежда на майка ѝ Марина да заколи младо пиле и да го сготви за вечеря, защото идват дни на изпитания и семейството трябва да има сили да ги преодолее. От няколко дни до татарларци достигат все повече известия за настъплението турски войски в Одринско и за нерадостната съдба на българските селища в района. Предчувствайки надвисналата опасност родителите на Петра вземат решение да напуснат селото, за да спасят живота на децата си. Ето защо, след вечеря семейството залоства вратите и прозорците на къщата си и отива да спи в градината на Стоян Николов Дранков (починалият дядо на Петра), където вече ги очакват стринка ѝ Стойка със сина си Желю. От старата градина много бързо се достига до изхода на селото и до съседната гора, в която татарларци се намират спасение при опасност. Уморена от дългия ден малката Петра заспива дълбоко, за да се събуди от виковете на майка си в десет часа през нощта – моментът в който, според нея започва ужасът за жителите на Татарларе.

В цялото селото се чуват писъци, гърмежи на пушки и шум от разбити врати и прозорци. По улиците се разхождат турски войници и мародери, които ограбват имуществото на селяните и убиват всеки който им се изпречи на пътя. С настъпването на светлината шумът утихва и Никола нарежда на жена си и на снаха си да изведат децата от селото и да ги скрият в близката гора (самият той остава още три дни в градината, като по чудо се измъкна на турските войници дошли да претърсват градината), след което под прикритието на нощта стига до близките лозя и оттам потегля към България. Петра и роднините изпълняват заповедта на баща си и успешно напускат селото след което се укриват в близката гора, в която убежище са намерили и много други семейства от селото. От техните разкази младото момиче и майка ѝ узнават, че турците са убили много мъже между които дядо ѝ Дросю, познатите ѝ Христо Ников и Илия Иванов, десетки

жени и девойки.

Семейството остава в гората общо шест дни с надеждата да намери опитен водач, който да ги преведе по пътя за България. След като такъв не се намира и Петра и роднините ѝ решават да се завърнат в селото, заедно с останалите си съселяни, които се крият в гората, за да не умрат от глад. По улиците на Татарларе почти не са останали хора, освен няколко турски войници, които ги препращат към близкия Сеймен, където вече са депортирани много техни съселяни. Оставени без право на избор Петра и спътниците ѝ изпълняват съвета на войниците. Но на изхода на селото ги очаква нова неприятна изненада – пътят на групата е блокиран от няколко турски бандити, които искат да отвлекат Петра и една нейна съседка, придружавана от свекърва си. Мерзките им планове са осуетени единствено благодарение на енергичната съпротива на двете момичета и протестите на техните роднини. За щастие на всички след този инцидент групата не среща повече препятствия по пътя и успешно стига до отправната си точка.

В Сеймен татарларци остават близо една седмица, докато местните власти не получават заповед да ги върнат обратно в село им, уж за да продължат нормално живота си. Но Петра и майка ѝ не се доверяват на лукавите обещания на властите и отказват да изпълнят нареждането им. След като напускат Сеймен, те отиват не в Татарларе, а в богатото село Ортакчия, населено с много влиятелни гръцки семейства, за да потърсят сигурност и закрила при тях.

В Ортакчия двете жени започват работа в стопанството на богат гръцки селянин, приятел на дядо Дросю. Тук те остават няколко седмици, докато трае жътвата и има много работа. След това двете жени се завръщат в Татарларе, където властите подготвят населението за преселението в България. Отчаяните жители на селото събират малкото си останали вещи и охранявани от турски стражари поемат към свободните български земи. По пътя те се присъединяват към голяма група техни сънародници от други селища в Одринско, споделящи съдбата им. Макар и малка Петра ясно си спомня, че керванът преминава последователно през Лаана Пашакъой, Ак бунар и Мустафа паша, а не през най-прекия път за България. Селяните отново разбират, че турските власти за пореден път са ги измамил и няма да ги освободят така лесно. През цялото време на пътуването стражарите и преминаващи разбойници най-безцеремонно ограбват селяните и обезчестяват младите жени пред очите на ужасените им роднини.

В съзнанието на Петра се запамятават още по-покрътителни сцени – на майки, които със

сълзи на очи изоставят малките си рожби, за да спасят по-големите си деца. Краят на ужасите им настъпва на 14 септември 1913 г., когато керванът с бежанци спира за почивка край с. Адачалъ. Докато селяните търсят удобно място за почивка, охраняващите ги стражари намаляват бдителността си. Възползвайки се от неочакваната възможност, двама младежи успяват незабелязано да се измъкнат от патрулите и да достигнат до българската граница, където съобщават на граничните постове за съдбата на бежанците от колоната. Докато военните се колебаят какво да направят, четници на войводата Руси Славов нападат и разбиват турския конвой след което освобождават клетите си сънародници.

За огромно съжаление радостта от избавлението е твърде кратка за Петра, защото майка ѝ е в много тежко състояние и се нуждае от лекарски грижи. Докато малкото момиче отчаяно търси превоз, с който да я откара до най-близкото село за да получи лекарска помощ, съдбата я среща с братовчед ѝ Стоян, войник от граничната охрана. Младият мъж, чието семейство се е преселило преди много години в България, научава за злощастната съдба на роднините на баща си и решава да ги потърси. С негова помощ младото момиче наема кола, с която откарва болната си майка в село Брегово, където тя умира малко по-късно, след като състоянието ѝ се влошава драстично. Останала съвсем сама Петра се присъединява към няколко съседки, с които отива в град Харманли, от където групата е препратена към Ямбол. В Ямбол младото момиче отново среща братовчед си Желю, от когото узнава, че стринка ѝ също е починала в резултата на преживените мъки. Няколко дни по-късно тя открива баща си и останалите си живи роднини. Заедно с тях тя решава да се засели в малкото гранично село Лалково, за да бъде по-близо до родното Татарларе.

Последният разказ върху които ще фокусираме вниманието си принадлежи на Петко Стоянов Иванов, роден през 1898 г. в с. Татарларе. Думите му не само потвърждават, но и допълват разказите на съселяните му за преживения погром. Повече от половин век спомените за преживените ужасите през лятото на 1913 г. не избледняват в съзнанието му.

В началото на лятото на 1913 г. в Татарларе достигат все повече тревожни слухове за настъплението на турските войски в Одринско. Мнозинството от жителите на Татарларе, които добре познават отмъстителността на турците, обмислят възможността и да избягат България, за да спасят живота и честта си. През това време в селото пристига един богат турчин от Сеймен, който се среща с местните първенци. Гостът на име Тайка (Петко не си спомня пълното му име), пред-

лага на старейшините да поеме ролята на посредник в преговорите между жителите на Татарларе и турските войници Единствено-то му условие е селяните да съберат крупна сума пари, с която да се откупят пред властите. Селските първенци приемат условията на Тайка и започват да се подготвят за срещата с турските офицери, която според предварително уговорения план трябва да се състои в местността „Червената пръст“ край селото.

В уречения час на поляната пристигат селските първенци и много техни роднини. Само на няколкостотин метра от тях се разполага отряд от кавалеристи. Посредникът Тайка успокоява притеснените селяните, след което отива при турските войници, за да чуе условията им. Кавалеристите обаче отказват да водят преговори, прогонват парламентъора, изваждат сабите си и атакуват невъоръжените българи. Ужасените селяни бързо побягват към селото, но малцина успяват да спасят живота си, защото озверилите турци безмилостно посичат всички които се изпречат на пътя им. Петко с мъка успява да избяга от преследвачите и да се прибере в дома си, където го очакват разтревожените му родители.

Час по-късно из село вече ясно се чуват писъци на жените и виковете за помощ на децата. Обезумял от ужас бащата на Петко залоства вратата на дома си и нарежда на жена си и на децата си да пазят пълна тишина. По-късно през нощта обаче няколко войници разбиват вратата на дома им, след което отвеждат Петко в тъмнината. Похитителите заповядат да им покаже по-богатите къщи в селото, за да ги ограбят преди другарите си. Изплашеният младеж изпълнява нарежданията им и отвежда мародерите в няколко по-богати къщи. На сутринта Петко успява да избяга от войниците, възползвайки се от намалената им бдителност. Завръща ес в бащиния си дом, където го очаква брат му Апостол, за да го отведе в близката гора, където убежище са намерили много техни съселяни. Там Петко и брат му остават пет дни, след което са принудени да се завърнат отново в селото, за да потърсят храна. Няколко седмици по-късно Петко заедно с оцелелите си съселяни поема по-пътя за България, под надзора на турски стражари. В България Петко и брат му откриват оцелелия си баща и разбират за смъртта на майка си.

В заключение ще отбележим, че преживените ужаси и нещастия не успяват да сломят волята на Иван Маджаров, Илия Чошнов, Петра Стоянова и Петко Иванов. Намерили спасение в свободните български земи тези достойни жители на Татарларе успяват да превъзмогнат ужаса и мъката. Да се съберат с оцелелите си роднини, да изградят нов дом, да свият семейно гнездо, за да продължат българския род и тракийския корен. И до края на земните си дни да пазят спомената за китното тракийско село Татарларе и неговите обитатели.

НА РОБУ СЕ НАДЕЙ, НА ГРОБУ МУ НЕ

К. САРДЖЕВ

Пек, задух, същинска фурна. Въздухът трептеше като жив над нагорещената земя и издигайки се нагоре опалваше като огън оределите вече листа на дърветата. Слънцето този ден сякаш се беше разгневило на хората и изпращаше безмилостно огнените си снаряди. Всичко живо се беше изпокрило, кой където намери и чакаше с надежда да настъпи вечерната прохлада.

По прашния междуселски път, който криволичеше като подгонена змия между изоставени житни ниви, обрасли със сухи трънаци и голите бърда на планината, вървеше, не по-скоро креташе в този ден само едно живо същество и това живо същество беше една дребна прегърбена женица. Черната и забрадка се беше свлякла на рамото и откриваше побелелите ѝ коси, а на другото, провесена се люлееше груба шарена торба. Дрехите ѝ също бяха в черен цвят – памучен сукман, хванат в кръста с широка препаска, леко разхлабена – може би заради непосилната горещина през този ден. Но, направени от тънко платно,

което тъчаха само жените от Беломорска Тракия на дървени станове в къщите си. Краката ѝ бяха боси, изранени от ходенето.

От време на време тя се спираше, за да си поеме дъх, избърсваше с трепереща ръка стичащите се едри капки пот от умореното си и кахърно лице, а после подпирайки с ръка кръста си тръгваше бавно, бавно напред. Жената явно беше вървяла много, защото спиранията ѝ за почивка ставаха все по-често и по-често Видимо беше, че тази жена, за да тръгне в това горещо и задушно време я води голяма грижа. Нещо много силно ѝ беше накарало да тръгне сам сама в този ад и в това опасно време, когато по селата и пътищата на Беломорска Тракия вилнееха башибозушки хайки.

В далечината започнаха да се показват каменните покриви на малко планинско селце. Къщите като накачали птици по склона, изглеждаха пуси и празни. Около тях не се мяркаше жива душа, дори и кучета не лаеха... Само се виждаше дим, който продължаваше да се стели бавно по падината. Мирисът на изгоряла покъщина и на месо я

подсети, че в селото е станало нещо много лошо и грозно.

Старата жена забравила умората ускори вървежа си към селото. Малко преди да влезе в него видя пред себе си близо до една чешма, седнала на коленете си млада жена, която плачеше сърцераздиращо, удрайки силно с ръцете си сухата и камениста земя. Косата и беше раздърпана, разчорлена, ризата ѝ бяла раздрана и цялата в кал и кръв, лицето ѝ покрито от засъхнали рани, погрозняло, очите ѝ изблещени, загледани някъде в пространството, без да виждат и различават, какво става наоколо.

– Добър ден булка. Какво ти има? Какво ти стана? Защо плачеш? Попита я е старата жена и я побутна леко с ръка по рамото.

Младата жена не отговори нищо и продължи да ридеа и плаче неутешимо... Изведнъж се сепна, уплашено скочи права, заоглежда се, опита се да побегни, но се спря, почувства се засрамена и започна несръчно да оправя раздърпаната си коса и да придърпва към оголените си колене изцапаната бяла риза. Плачът и спря...

– Какво ти е булче? Какво стана? Защо толкова плачеш?

Младата жена, вече поуспокоена отвърна с малко неравен глас.

Продължава на 7-а стр.

ВЕЧЕР В ЧЕСТ НА ПРОФ. ИВАН МАРАЗОВ

ИСКРА ЧЕРНЕВА

Съюзът на тракийските дружества в България, Съюзът на българските писатели, Издателство „Захарий Стоянов“ и Културен клуб „Тракия“ организираха на 1 март вечер в чест на големия български учен проф. Иван Маразов. „Творческите вторници“ в залата на Културен клуб „Тракия“ на ул. „Стефан Караджа“ 7А са посветени на представянето на заслужили общественици, писатели, културни и научни деятели. Този вторник поводът бе предстоящата 80-годишнина на световно известния учен и удостоверяването му от Съюза на тракийските дружества в България с най-високото отличие – орден „Капитан Петко войвода“ с лента.

Проф. Иван Маразов е роден на 15 март 1942 г. Творческата му биография включва многобройни изследвания, научни разработки и книги в областта на историята на изкуството, културологията и тракологията. Завършва изкуствоведение в Художествената академия „Иля Репин“ в Санкт Петербург през 1967 г. От 1988 до 1991 г. е директор на Института по изкуствоведение към БАН. Организира изложби на тракийското изкуство в Япония и САЩ. До 2006 г. преподава история на изкуството в Нов български университет. След защитата на дисертацията си „Мит, ритуал и изкуство у траките: Царска идеология и изкуство в Древна Тракия V-III в. пр.н.е.“ му е присъдена титлата „доктор по изкуствоведение“. Първи носител е на годишната награда за принос в изучаването на тракийската култура „Александър Фол“ (2011). През 2012 г. е удостоен със званието „Почетен професор на Нов български университет“ за дългогодишната му работа за изработване и утвърждаване на програмите на департамент „Изкуствоведение и история на културата“.

Член е на Съюза на българските писатели.

Автор е на над 70 книги, монографии и научни трудове, които са преведени на много езици и му носят световна известност.

Гости на вечерта бяха изтъкнати творци, общественици, ученици и студенти на професора: проф. Светлозар Елдъргов от Института по Балканистика с център по тракология към БАН и член на Македонския научен институт и на Тракийския научен институт

(ТНИ), проф. Васил Проданов и д-р Вана Стоянова от ТНИ, Стоян Райчевски, поетите Атанас Звездинов и Петър Андасаров, Председателят на Съюза на писателите в България Боян Ангелов, Председателят на Съюза на тракийските дружества в България Красимир Премянов, директорът на издателство „Захарий Стоянов“ чл.-кор. Иван Гранитски, членовете на ВК на СТДБ: посланик Георги Димитров и Мария Божкова. Проф. Маразов бе уважен и от пълномощния министър-посланик в посолството на Руската федерация у нас г-н Филип Воскресенский.

Директорът на издателството Иван Гранитски откри вечерта. Той подчерта, че монографиите на проф. Маразов през 60-те и 70-те години на миналия век за художниците Иван Кирков, Марко Бехар, Борислав Стоев изиграват важна роля за по-нататъшното им развитие като творци и дават нова насока на пластичната и художествена критика чрез вглъбяване в детайлите на творбите и духа на епохата, в която са създадени. Близката творческа дружба с Александър Фол предопределят трайния интерес на Иван Маразов към митологията и историята на траките. В резултат се раждат около 30 книги, представящи задълбочени научни изследвания на живота, бита и изкуството на траките като „Древна Тракия“, „Кръстопът на култури“, „Мистериите на кабирите в древна Тракия“. В „Хубавата Елена“, „Митичният Бестиарий“, „Амазонките“ се виждат и дълбоките философски познания на автора за античния свят, за тракийската, древногръцката, иранската и келтската митологии и поразителните паралели между тях. Преди една година излезе от печат поредицата, включваща заглавията „Пътят на душите“, „Гибелта на Троя“, „Тракийският конник“, „Залмоксис“. Предстои и издаването на „Орфей“. Почти всички от тези заглавия бяха представени пред гостите и желае-

щите да ги закупят получиха автограф.

Председателят на Съюза на тракийските дружества в България Красимир Премянов топло приветства проф. Иван Маразов като виден общественик, учен и член на УС на Тракийския научен институт. За съществен принос в защитата на тракийската кауза и отстояването на идеята за единството на нашия народ и за неговото разностранно научно, художествено и изследователско творчество на юбилея бе връчено най-високото отличие на Съюза – медал „Капитан Петко войвода“ с лента, с който той е удостоен с решение на Централното ръководство на СТДБ.

Председателят на Съюза на българските писатели поетът Боян Ангелов изтъкна заслугата на проф. Маразов като учен и писател. Благодарение на тази творческа спойка съвременният читател днес се докосва до одухотворения образ на тракийското изкуство. Името на професора се свързва успешно и с неговите усилия да вдъхне нов живот на читалищата и читалищната масова култура като министър на културата в периода 1996–1997 г.

Много емоция се съдържа и в поздравителните думи на член кор. проф. Васил Проданов, директор на Тракийския научен институт и член на ВК на СТДБ, чийто житейски и творчески път е вървял успоредно с този на проф. Маразов: първият е бил директор на Института по философия и социология към БАН, а вторият – на Института по изкуствоведение към БАН. Най-плодовитият и успешен автор

ТРЕТИ МАРТ

ДЕНЯТ, В КОЙТО БЪЛГАРИЯ СЕ ПОЯВЯВА НА КАРТАТА...

Продължение от 1-а стр.

■ Средец

■ Ямбол

■ Стара Загора

■ Шипка

■ Истанбул

■ Стара Загора

■ Истанбул

■ Стара Загора

■ Ямбол

СПОМЕНИТЕ СА ПОВОД ЗА РАЗМИСЪЛ

Записала: Божанка Николова, председател на ТД „Лазо Лазов“, Средец

Разказала Недялка Павлова, тракийка от село Драчево:

Керванът бежанци търси място за живеене. По пътят след Малко Търново, едно от децата е болно и плаче. Майката не може да го гледа как се мъчи и го оставя под едно дърво, завито във вълнена пелена. Продължават пътя си.

Минават други бежанци. Млада жена чува плача, слиза от волската кола и взема детето. И когато се събират всички да почиват, майката на изоставеното дете познава по пелената че това е нейната рожба. Срещу една жълтица тя е отново с детето си, изпълнена с благодарност.

Тази бежанска група идва от село Кулата, детето се казва Никол.

Дядо Никола Кулински живее в село Кръкчал (днешно село Драчево) Средецка община, има 7 деца и умира на 103 години.

Това се случва през 1912 година.

Спомени на Магдалена Костадинова Македончева, потомка на бежанци от Бе-

ломорска (Западна) Тракия:

Обичах да слушам разказите на моята майка, затова как са бягали от Гърция. Когато говореше, на лицето ѝ бе изписана болка от преживяното. Турците са ги тормозели много.

Майка ми Сати и сестра ѝ Калъпа били сирачета, без майка. След като овдовял баща и се оженил за баба Магдалена. Тя била много хубава и освен това мома. Създават още едно дете – леля ми Марго.

Баща им бил зле настроен към турците, ненавиждал ги. А те от своя страна често го търсили. Щом се приближавали към къщата, веднага дядо ми отварял капак и по стълбищата слизал долу. Отгоре капакът бил покрит с черги и не личало, че има скривалище. Много го търсили и гонели.

Една вечер седнал и казал на баба Магдалена, че турците ще ги прогонват в България. Той няма да тръгне. Когато дойде време ще ги преведе през границата. „Аз не се предавам на турците – рекъл той. Ще видя какво ще стане и ако дойда в България, ще ви на-

меря.“

Дошло време да бягат с хората, стегнали багажа, мама била най-голяма – 9 годишна. Баща и имал коне, лозя, пчели, били добре и не искал да си остави имането.

Качил се на коня и ще ги превежда. Казал на баба да върже на един дълъг прът парче плат. Той ще върви на пред а хората ще следят посоката, за да не се разпръскват. Така стигнали до границата. Слязъл дядо от коня, целунал си децата, взел си довиждане и заръчал на баба хубаво да ги гледа.

След години близка приятелка на майка ми отиде в Гърция и научи какво е станало с дядо ми. Турците го хванали, вързали на врата му голям камък, повлекли го към реката и го удавили. Когато научи това, мама се разплака, защото баща ѝ не си е дошъл с тях а ги е пратил с чужда жена, повторната ѝ майка и поради тази причина, сестра ѝ Калъпа била осиновена в Созопол.

Докато беше жива, майка ми не забрави за жестокото убийство.

ЛИЧНО ТВОРЧЕСТВО

БЕЖАНЦИ СИРОТНИ
АВТОР:

СТОЯН ХАРАЛАМПИЕВ

Пътниче, кога тръгнеш из Странджа да скиташ и погледнеш по пладнина как слънцето жари, знай: че там е Тракия-легенда в кръв, разруха и пожари. Ако чуеш как чакалът във нощта заплаче, не се чуди, туй плачат е на дете-сираче изгубило майка-скъпа в мъртъв час коварен. Ако чуеш как южнякът стене в дъбовете стари. Знай това е плач на майки над деца заспали: гладни, голи, вцепенени с очи на животни и съдба несретна, тъжна на бежанци-сиротни. И когато видиш в Странджа кървави божури, не откъсвай цветовете, те са тъжен спомен за онез години тежки на погром и грешки. Тук са минали кървани се с хора изподрани във сърцата с много тежки нелечими рани. Ако дъждец от небето тихо се зарони и потече по листата на превити клонитуй са сълзите горчиви на изгнаници – тракийци жертви станали на наши и чужди убийци. Погледни небето тъжно с кръстен знак продумай тиха, простичко човечно: „Поклон бежанци-страдалци паметта ви да е вечна.“

Продължение от 3-а стр.

НА РОБУ СЕ НАДЕЙ...

– Бабо, много, много-лошо и грозно стана бабо с нас, с мен, с нашето село с децата, жените, мъжете и старите хора... и пак заплака. С пресипнал от дългото ридание глас тя продължи да разказва.

– Бабо, преди два дена от тук през селото премина орда башибозук. Убиваха, палеаха, грабеха. По-младите жени и моми насилваха, където ги намерят. Вземаха и деца по-големките момченца вземаха, взеха и моето малко момченце. Няма ми го вече детенцето ми, няма го... няма го... Бабо, много лошо стана. Убиха майка, татко, мъжът ми... продължи да разказва през сълзи младата жена. Няма вече бабо на какво да се радвам! Няма на какво да се надявам бабо, бабичко! Няма ги, няма ги вече моите най-близки хора и понечи да прегърне непознатата стара жена, търсейки от нея закрила.

– А ти коя си бабо? Откъде идваш? При вас има ли такова нещо? Станаха ли такива лошотии като нашите? Запита на свой ред младата жена, забравила за миг своята болка....

– Яз съм, баба Ружа, Ружа Белева се казвам от село Дуган Хисар съм, далече е нашето село от тука. Същото, чедо стана и при нас, лошо много лошо. Много народ се затри и от нашето село и от други села, близо до нашето. Пустите проклетници, банди башибозуци събрали от околните турски села нападаха всичко, убиваха грабеха, къде когото видят, добитък, покъщнина и най-вече за кери за лири разтърсваха жени, мъже за лири и после куршум или нож, за да няма следа. Още стоят на кучетата и чакалите избитите хора моми, деца, жени, мъже в Армаганската долина. Много хора се избиха там. Голям зян чедо, не се разправя с думи това нещо. И аз като тебе, плаках, плаках, късах си

дрехите. Сълзи и глас не ми останаха. Мъката ми е голяма, много голяма. Синовете си загубих, тримата си синове загубих, казваха се Калоян, Никола и Кирко – млади, много млади бяха, най-вече Калоян, беше лефтерче, лефтеро беше, бяло като момиче. Не съм ги видяла, нито убити, нито умрели, но ги няма вече. Казват ми други хора, взели ги пленници, както си пасяли овцете в Балкана. Овчари бяха. Пасяха наши и чужди овци, кози и друг добитък. Поп, един поп от друго едно село ме намери, поръчали му моите синове да ме намери на всяка цена. Той ми каза, че бил пленен и затворен заедно с тях в една турска къща, но се откупил с лири от тях и го пуснали, поръчали му да занесе и аз лири на турците за откуп. За там съм тръгнала, майка съм как няма да тръгна. Никой от мъжете не се реши да тръгне, но аз съм майка и тръгнах. Надявам се още да са живи, макар и пленници, ама живи, защото чедо на роб можеш да се надяваш да се освободи, но на гроб никога.

Двете жени се разделиха и всяка от тях остана със своята мъка и грижи.

Свечеряваше се. Горещият ден беше към своя край. Очакваната вечерна хладина започна гальовно да гали обгорената земя. Краят на този горещ ден наблюдаваше, но краят на баба Ружината мъка по синовете ѝ още не бе дошъл.

Селото в което бяха задържани синовете на баба Ружа, гъмжеше от башибозук. Тълпи от брадясали, груби мъже, въоръжени с какво ли не се блъскаха, псуваха, заканваха се и стреляха за сеир. Каруци, мулета и магарета, натоварени със заграбено от селата си пробиваха път сред подивялата тълпа. Млади жени, отвлечани от околните села вървяха подкарани като стадо

овце от група дрипави турчета, а плачът им смразяваше всеки, който имаше сърце. На друго място дебели, брадати ходжи пък се караха като кучета кой да вземе за себе си едно хубаво русо момченце, а то плачеше, плачеше ...

Баба Ружа не след дълго намери казаната ѝ от попа къща, където бяха затворени синовете ѝ. Но къщата изглеждаше празна, нямаше жива душа. Къде ли са пленниците се питаше на ум баба Ружа? Да пита, беше я страх, не знаеше кого да пита за пленниците. Може би попа да е обърнал за къщата? А може би и тя да не е разбрала правилно мястото на къщата? Тези мисли напиреха в главата ѝ. Тя продължаваше упорито да се взира във всичко, което би ѝ подсказало къде са затворени синовете. Накрая не се стърпя и попита шепнешком един стар турчин, който дремеше пред вратата на една запустяла къща.

– Ага, да си видял, тука наоколо пленници... пленници, едни млади такива, овчарчета от Дуган Хисар, селото ни беше хубаво, малко недалеко е от тука, но много хубаво село беше, може ти да не го знаеш, ама нищо. Ех, питам те аго, ако си ги видял само. Едно от тях е много младо, лефтеро, ех, ако си ги видял, това младото на едната ръка имаше пръстенче, златно пръстенче, та ако си видял те питам само... Обясняваше на стария турчин баба Ружа, с надежда, да ги е видял и още повече, че той ѝ се стори, като по-разбран човек.

– Моли, молим ти се много Аго, продължи да настоява Баба Ружа. Ето на дръж тази лира, бакшиш ти я давам, помогни ми ага, молим ти се, ако си ги видял, кажи ми къде са децата ми. Помогни ми, майка съм, жена съм...

Старият турчин, явно беше до-

бър човек, слушаше внимателно и млчеше, не взе лирата, която му даваше, но не каза и нищо за синовете ѝ. А и как да ѝ кажеше, нали неговите синове бяха башибозуците, които бяха отвлекли синовете ѝ, а после заради пари ги заклаха, недалеко от тука. Нали той ги молеше да не правят това, да не ги убиват, да си ги пуснат, но те не го послушаха, нито зачехоха... и стана на тяхното ...

Нощният мрак обхвата цялото село. В редките турски къщи светнаха запалени газени лампи. Пушеци, миризми от печени пилета и кокошки изпълниха въздуха. Един подир един башибозуците, доволни от изминалия ден започнаха да се прибират при своята челяд. Отвънка по малките и криви улички останаха само скитащи се кучета, които се боричкапа за кокали.

Остана сама на улицата и баба Ружа... Уж беше топло, а започна да се тресе, устата ѝ се вгорчи и изсъхна. Поиска ѝ се да заплаче, но не излизаха сълзи. Поиска и се да изкрещи, но не излизаше глас. Причерня ѝ олюля се и падна по гръб на земята... Когато се свести беше късна вечер, някъде из селото се чу писък и провлачен плач на жена. Кучетата се разляха и после всичко замря в мъчителна тишина. Баба Ружа се изправи с усилие на крака, поизтърси напрашените си дрехи и бавно обезсиленна пое обратния път за Дуган Хисар.

В душата ѝ беше празно. Всичко, което беше подредила в своя живот се срути изведнъж. Животът, нейният живот ѝ се стори безсмислен и ненужен. Защо да живее? На какво да се радва? Защо, защо? Трима големи сина да загуби, а тя да живее, като кукувица сам сама. По добре да е умряла ... говореше на себе си, обезумяла, че нищо не е могла да направи за

тях, за децата си!

Вървеше, а не знаеше къде върви... Изведнъж там от някъде, от изпепелената ѝ душа започна да се прокрадва нещо много мъничко, една малка много малка и крехка надеждица, че не всичко е свършено със синовете ѝ. Тази малка и крехка надеждица започна постепенно да е обхваща и изпълва. Ами нали не ги бе видяла нито убити нито умрели! Може да са живи! Да са заведени някъде да работят, а после да ги пуснат, нали турците са научени да имат аргати, да им работят ангария... ще ги пуснат. Какво, не са нито убивали нито крали? Бяха скромни овчарчета, на кого да са докривели толкова, че да ги убият? Така баба Ружа започна да се утешава и да набира кураж, за да живее. Тази надежда я държеше до дълбока старост. Никога не заключи пътната си врата, никога не остана без омесен хляб в къщата си, защото чакаше и чакаше един ден синовете и да се върнат от плен.

Баба Ружа се помина, но когато станеше дума за синовете и винаги казваше. „На робу се надей, но на гробу не.“

ПРИНОСЪТ НА ТРАКИЙЦИ, УДОСТОЕНИ СЪС ЗВАНИЕТО „ПОЧЕТЕН ГРАЖДАНИН НА СТАРА ЗАГОРА“, ЗА ГРАДА И ОБЩЕСТВОТО

ЙОРДАН КАПСАМУНОВ – НАЙ-УСПЕШНИЯТ КМЕТ НА СТАРА ЗАГОРА

Иванка Мечева

Стара Загора е един от градовете, в който има голяма общност на бежанци от Източна и Западна Тракия, и на потомци на тракийци, чийто корени са от тези части на Тракия. Идвайки в България, в частност в гр.Стара Загора, тези хора и потомците им отдават своите сили за развитие на своята Родина.

Град Стара Загора е оценил приноса на най-изявената част от тези тракийци чрез удостоверяването им с най-високото отличие – почетен гражданин на града. Традицията на общината за връчване на званието „Почетен гражданин на Стара Загора“ датира от 1933 г., когато за пръв път е връчено на сина на легендарния генерал Йосиф Гурко – кавалерийски генерал Василий Йосифович Гурко.

На 1 август 1947 г. във връзка с честването на 70-годишнината от Освободителната руско-турска война за почетни граждани на Стара Загора са провъзгласени останалите живи 12 опълченци. Едва през 1957 г. в града се приема система с критерии за връчване на това високо звание. След 1957 г. за почетни граждани на Стара Загора са обявени 6-ма тракийци, като трима от тях получават това отличие по предложение на местното тракийско дружество. Кои са тези личности по реда, по който са получили званието?

Първият тракиец, получил това звание през 1985 г., е **Йордан Капсамунов**. Той е признат за най-успешният кмет на града, на когото дължим днешния европейски облик на Стара Загора. Сведения за рода на Капсамунов има от повече от 300 години назад. В своите спомени Капсамунов подробно разказва как неговите предци, керванджии, са основали преди повече от 300 години село Ташлъкбой, на 25 км от Цариград. Разказва подробно за живота им в Източна Тракия и макар, че след 1879 г. неговите прадыдо и прабаба се връщат в освободена България и се заселват в с. Чавлъкбой (днес с. Хан Аспарухово), те пазят спомените за Тракия и са ги предали и на внука си. В това село на 30 декември 1907 г. е роден Йордан Капсамунов (1907–1991 г.). Семейството му е изключително бедно, но въпреки това баща му успява да го изучи. Йордан получава средно образование в Стара Загора, а висшето си образование като стоматолог, завършва в Цариград. Започва зъболекарска практика в родното си село.

Капсамунов приема левите идеи и през 1941 г. е въдворен в концлагер в с. Еникьой. След промените през 1944 г. работи като областен управител на Стара Загора, а през 1950 г. е изпратен като генерален консул на България в Истанбул, където успява да издейства ремонт на старата екзархия и на църквата „Св. Стефан“. На 23 декември 1952 г. е избран за кмет на Стара Загора. Преизбиран е за кмет три мандата – до 1962 г. И до днес старозагорци го определят като най-успешния кмет на града.

Много трудно е да се изброи всичко, което градът дължи на Йордан Капсамунов. Той поема ръководството му в много тежък момент и благодарение на своите идеи, упоритост и далновидност превръща Стара Загора в един от най-красивите и успешни градове в страната ни. Капсамунов действа с голям размах във всички направления за развитието на града като решава основни социални проблеми в областите спорт, култура, образование, икономика. В началото на петдесетте години в Стара Загора започват да прииждат много хора от селата и безработицата в града се увеличава. Само за шест-седем години населението се увеличава двойно. Една от най-важните задачи за кмета е икономическото развитие на града. Ето защо той съсредоточава усилията си за укрепване и разширяване на съществуващите малки предприятия.

В своите спомени Капсамунов разказва за борбата между градовете Стара Загора, Пловдив и Димитровград за изграждане на голям АТЗ (азотно торов завод). За да защити интересите на Стара Загора, той и няколко старозагорски ръководите-

ли са живели три месеца в София, където са работили почти денонощно. От там те са ръководели града и са лобирали за новия завод. Усилията им са се оправдали и заводът е изграден в Стара Загора. Благодарение на тези усилия и на успешната икономическа политика на кмета и сътрудниците му, безработицата в града е била овладяна.

Успоредно с икономиката, Капсамунов работи със замах за създаване на добри условия за живот в града. За онези години той споделя: „Моята максима през цялото време на административната ми работа беше: *Ако не работиш – ще те хулят, ако работиш – пак ще те хулят. Затова най-хубаво работи според разбиранията и най-добрите си възможности. Аз постъпих така и не съжалявам.*“

По негова идея през 1953 г. е разработен градоустройствен план на града с включена „зелена система“. Самата формулировка на идеята да се създаде град с много зеленина звучи изключително актуално. Поставените основи на зелената система успешно се надграждат през годините до днес. Част от проекта за зелена система е изграждането на канализационната система на града. В тези години Стара Загора изпитва огромна нужда от чиста питейна вода. Този голям проблем е решен с откриването през 1955 г. на главен водопровод от района на с. Дунавци. Появяват се емблематичните за града езера, които днес

селището в национален курорт. Нереализирана остава смелата идея за изграждане на водна каскада от Аязмото до ЖП гарата. През годините на строителство на тези езера старозагорци са недоволствали, не са оценявали размаха и идеите на кмета. Тяхната оценка е била: „Тоя кмет само голове прави.“

След 1955 г. започва асфалтиране на прашните и кални старозагорски улици. За трите мандата на Капсамунов са асфалтирани 96 км. улици. Изгражда се канал, който има за цел да отводнява и да прави града прохладен в летните горещини. Приема се и концепция за озеленяване на града, която да се развива през следващите десетилетия. Създават се основните градини и паркове, оформящи по-добра околна среда.

През периода на управление на Йордан Капсамунов се изграждат много обекти, превърнали се в неразделна част от живота на града. Парк „Аязмо“ придобива нов вид и се превръща в любимо място за отход на старозагорци. В подножието на парка се изгражда стадион с 30 000 места, с футболно игрище, лекоатлетически писти, сектори за тежка атлетика. Неосъществена остава идеята за два басейна, за широка алея с много скулптури, която да свързват града със спортния комплекс. На Аязмото се изгражда комплекс „Хижата“ и зоопарк.

През десетте години, в които кмет е Йордан Капсамунов, се създават основните културни институции на града. През 1955–1956 г.

Йордан Капсамунов, поради липса на средства, не получава реализация през 1971 г. с изграждане на най-голямата и модерна за времето оперна сцена на Балканите.

През 1953 г. е открита къща-музей „Гео Милев“, картинна галерия на града, куклен театър, изградени са нови училища, детска музикална школа, открит е Институт за усъвършенстване на учители, който днес е департамент на Тракийския университет в града. Открита е първата извънстолична обсерватория „Юрий Гагарин“, която е съвместен проект на кмета и старозагореца академик Никола Бонев. При гостуването на първия космонавт Юрий Гагарин през 1961 г. в личен разговор, започнал още на аерогарата и продължил чак до паметника на връх Шипка, Капсамунов убеждавал госта, че трябва да стане патрон на обсерваторията. На финала омалялостият звезден герой вдигнал ръце: „*Да бъде на вашата! Щом толкова искате!*“

По време на кметските мандати на Капсамунов е изградена телевизионна кула, преустроено е Радио Стара Загора, започва строителството на емблематичния хотел „Верея“, открита е окръжна библиотека. През 1954 г. започва да работи аерогара Стара Загора. Очевидно преди 70 години е имало много по-далновиден ръководител от днешните, защото аерогарата след промените през 1989 г. беше закрита и на практика унищожена.

По инициатива на кмета се създава първият герб на града от старозагорския художник Димитър Караджов и се приема система за връчване на званието „Почетен гражданин на Стара Загора“.

След вътрешнопартиен заговор Капсамунов не е допуснат до четвърти кметски мандат и известно време е без работа. Назначен е за зам.директор на АТЗ (от кумова срама, както се казва), но няколко месеца след това, обиден, по собствено желание се пенсионира предсрочно.

Йордан Капсамунов е носител на орден „Народна република България“ – първа, втора и трета степен, орден „9-и септември“ – първа, втора и трета степен и орден „Георги Димитров“.

Тракиецът Йордан Капсамунов отдаде своята любов, умения и опит за развитието на Стара Загора, поставяйки европейските основи на града. Старозагорци му отговорят с голяма любов и признанието за „най-успешния кмет на града“.

Продължава в следващия брой

Удостояване на Йордан Капсамунов със званието „Почетен гражданин на Стара Загора“. До него е тогавашният кмет Кольо Георгиев

са любими места за отход на старозагорци: езеро, което посреща всеки, идващ с транспорт от гарата и автогарата, и което днес носи името „Йордан Капсамунов“, другото езеро е в края на града и носи името „Загорка“, третото е на Старозагорски минерални бани, свързано е с плажа и превръщане на

се появява летен театър на територията на парк Аязмо с 3000 места. По предложение на кмета, страстен почитател на оперното изкуство, е изготвен проект за сграда на Старозагорската опера с 800 места, който пресата нарича „Балканската Миланска скала“. Тази идея не се осъществява през трите мандата на

ТРАКИЯ – Орган на Съюза на тракийските дружества в България – София 1000, ул. „Стефан Караджа“ 7-А, тел.: 02/987 48 96 Печат: НЮЗПРИНТ ЕООД

Абонирайте се!

Каталоген номер

759

Издава: Върховният комитет

Редакционна колегия: д-р Ваня ИВАНОВА, чл.-кор. на БАН проф. Васил ПРОДАНОВ, чл. кор. на БАН Иван ГРАНИТСКИ, д-р Динко СТРАНСКИ, Мария БОЖКОВА, Хубен СТЕФАНОВ; Тодор КОПУЕВ
Дизайн: Мария БУДЕВА; e-mail: stdb_sofia@abv.bg, факс: 02/987 57 53

БАНКОВА СМЕТКА

СТДБ (за вестника)

IBAN: BG34STSA93000001682816 BIC: STSABGSG

Банка ДСК ЕАД, клон 1, ул. „Княз Ал. Батенберг“ – София 1000

КОРЕСПОНДЕНТИ: Недка ГОСПОДИНОВА (Перник) – 076/60 13 67; Димитринка СМОЛЕВА (София) – 02/412 12 36, 0886 746 044;

Златка Янева (Сливен) – 0897601560; Анета Георгиева (Хасково) – 0894 044 420; Веска Ламбова (Шумен) – 0877 71 85 03;

Мария ИВАНОВА (Ямбол) – 046/66 35 40

Изпращайте текстове не по-дълги от 4 стандартни машинописни страници (1800 знака). Хонорари за публикуването им не се дават.

ТРЕТИ МАРТ НИ ИЗСТРЕЛЯ В МОДЕРНИЯ СВЯТ

Интервю на Тодор Токин с проф. Андрей Пантев за в. „Труд“

Истинско удоволствие да се разговаря с проф. Андрей Пантев, един от най-ерудитите ни историци със световна известност. Този път поводът е Трети март и разгорещените спорове да бъде ли тази дата отменена като национален празник на България, какво е донесла тя на България. Става дума и за НАТО – в 39-то НС професорът бе един от четиримата депутати, които бяха против влизането на страната ни в Алианса. Не пропускаме и една от любимите му теми – Северна Македония.

– Заради войната в Украйна у нас се чуват призови, включително и от ваши колеги, за бойкот на 3 март, да престане да бъде национален празник. На този ден Военноисторическият музей ще стачкува, а Атлантическият съвет призова за отмяна на честванията. Предлага се за национален празник една от трите дати – 24 май, 6 септември и 22 септември. Вашият коментар, професор Пантев?

– Аз не мога да разбера защо една страна, която чества завръщането си на европейската политическа карта, иска да зачеркне датата на това завръщане. Никой в България не е смятал Русия за образец за бъдещото устройство на страната ни. Но каквото и да е станало и както и да е станало тогава, най-сетне сенките на нашите мъченици от миналото са си отгъхнали на небето, защото тяхната мечта е била да има такава държава и народ, който да се управляват сами. А коя дата да бъде наш национален празник? Ако не беше 3 март 1878 г., какво щеше да се съединява в Пловдив на 6 септември 1885 г.? Именно благодарение на 3 март в Пловдив през 1885 г. нямаше турска армия, затова стана толкова лесно Съединението.

– Припомнете какво точно се случва на 3 март 1878 година?

– На този ден се регламентира не само краят на една война между две империи, а и създаването на държава, която макар и с полунезависим статут се включва в семейството на европейските страни. Това е четвъртата славянска страна в Европа по това време и е началото на онзи – да употребя изрази на Стивън Хокинг – голям взрив на модерната българска държава. Благодарение на нашите усилия Европа разбира какъв народ живее от двете страни на Балкана. Трети март най-сетне ни завръща в Европа посредством нашите мъченически усилия и посредством освободителната руска армия. Този ден постави началото на българската държавност, която от феодализма и средновековието зави-наги попадна в модерните времена. Така че освобождението на България от оковите на Османската империя е, бих казал, събитие не само от европейска, но и от световна величина по онова време. Целият свят е бил изненадан от зрелостта на българското общество да създаде своя държавност. Възкръсването на българската държава на Трети март, наред с всичко друго, е и триумф на общественото мнение в Европа. България е родена не само с меч, войни и въстания, но и като продукт на това, което днес наричаме гражданско общество. Целият интелектуален елит на Европа застава в подкрепа на българите. В това отношение тя е първата държава в Европа, която е създадена и поставена на европейската карта по такъв начин.

– Кога за първи път е честван 3 март?

– Веднага след Освобождението. За първи път се чества във Велико Търново на 19 февруари 1879 г. По-късно е обявен за национален празник, по-късно, след 1944 година се чества дискретно, защото все още има настроения срещу руския царизъм, експанзионизъм и т.н. С решение на Народното събрание през 1991 г. 3 март е обявен за национален празник на Република България. Но нас това не би трябвало толкова да ни вълнува. Появява се държавата България, която след това е направен опит да бъде подчинена, настроена срещу една или друга сила, но фактът си остава факт. Празнуването на 3 март не е по директива на Коминтерна, нито инициатива на комунистическата партия, за да имат основание тези, които искат отменянето му. С това показваме нашия комплекс – че имаме сравнително малка част в своето собствено освобождение. За разлика от другите балкански държави, примерно гърците се бият седем години, дори имат временна столица.

– Но много скоро идва Берлинският конгрес и зачерква всичко от Сан Стефано. Кое налага свикването му?

– Той се свиква поради опасението, че голяма България ще бъде инструмент на руската политика не само на Балканите, но и в цяла Югоизточна Европа. При тази обща реакция руското правителство е принудено да капитулира дотолкова, доколкото има едно усещане, че Русия не може сама да се защитава срещу Великите сили. Граф Игнатиев пише, че това е най-тъжният ден в неговия живот, на което императорът добавя резолюция „И в моя“.

– Защо според вас винаги около тази дата избухват спорове между филите и фобите, които тази година се ожесточиха...

– Доколкото знам, опълченците не са командвани от Джон Смит, а от генерал Столетов. Освобождаването на нашите земи се дължи на тази война, независимо от противниците на Русия, която в този момент изпълнява една велика европейска мисия – еманципацията на един християнски и славянски народ, който получава собствена

държавност. Тази война беше осъществена с желанието и патоса на руския император Александър II. Той поставя на молещото писмо на нашия екзарх Антим I да помогне на българите резолюция: „Освободителна България!“ Да се освободи България! Ние заслужаваме този празник, а тези, които бъркат понятието благодарност с понятието раболепие, не го заслужават. Няма нищо по-благородно от това да изразиш благодарност. Има много такива случаи в европейската и американската история, когато се изразява благодарност – примерно на Франция, че подкрепя американската независимост. Кое-то не означава, че трябва да платим това със зависимост. Трети март е върхът на нашите усилия за свобода и фактически тази война беше най-честната война, най-особената война в историята на целия европейски XIX век. Може да се каже, че е и най-безкористната, защото само след 7 години Русия губи България като свой стратегически политически съюзник.

– Но Русия е била упреквана в имперски интереси?

– Какво лошо е да има имперски интереси? Коя държава по това време от ранга на Русия няма и не провежда имперски интереси? Имперска държава по това време е Белгия. Имперска държава по това време е и Холандия. Защо Русия да няма имперски интереси и това едва ли не да е негатив за характеристиката на тази война? Понякога имам чувството, че нас българите ни е срам, че са ни освободили руснаците! Никой не воюва за нищо. Никой не воюва даром, без собствена мотивация. Не разбирам защо трябва да приемаме безусловно, че Русия е длъжна да освободи българите. Кой по това време и след това е воювал без собствена мотивация? Много ясно е, че интересите на българите да имат собствена държава съвпадат с тези на Русия за Проливите. За поляците Гурко е злодей, а ние го посрещаме с хляб и сол като освободител. Навсякъде по света има различни представи за ролята на определена държава и на личност в политиката.

– Възможно ли е било България да не

бъде освободена поради хода на войната?

– Имало е доста критични състояния, дори е обсъждано връщане обратно и отново да се форсира Дунав, което е много опасно. Но така или иначе при Плевен се решава изходът на войната. Има много истории, които твърдят това. Един англичанин – Алън Джон Пърсивал Тейлър – казва, че са много малко световните битки като тази при Плевен, които променят историята. Защото ако Русия се беше върнала, щеше да бъде окончателно заключена в Черно море и може би тогава нито Първата световна война, нито Октомврийската революция щяха да се случат по този начин.

– Каква е причината според наши политици да казват за 3 март само „освобождението на България“ без да казват от какво и от кого е било това освобождение?

– Това израз на нашето безсмъртно раболепие и нагаждачество, част от нашия национален характер. И това прониква в особено ярка степен в съвременните десетилетия. Преди 1989 г. ние изпадахме в един сиропиран възторг от нашите освободители. А сега все едно някаква армия от Никарагуа е донесла освобождението на България и нейния път като равностойна държавна единица. Това фактически е част от нашия комплекс, защото, както казах, другите балкански държави имат много по-голям принос за собственото си освобождение.

– 40 години по-късно, на 3 март 1918 г. е сключен Брест-Литовският мирен договор, между Четворния съюз (Германия, Австро-Унгария, България и Османската империя) от една страна, и Русия, от друга страна, който слага край на руското участие в Първата световна война. Защо у нас малко се говори за това?

– България е незрим присъстващ субект, а не обект, при сключването на този договор.

– Преди години в 39-то НС само вие и още трима депутати от „Коалиция за България“ бяхте против влизането на България в НАТО. Вече почти 18 години сме член на Алианса. Какво мислите днес?

– Аз не разбирам причината за съществуването на НАТО. Това е една военно-политическа организация, която възникна преди Варшавския договор. НАТО не е съпричастна на нашия порив към самостоятелност, за свобода и културна и политическа независимост. Но днес да кажеш нещо антинаатовско е равностойно както ако някога кажеш нещо и то бе окачествено като антисъветско.

– Забелязвате ли някакви сигнали, че българското правителство е готово да вдигне ембаргото за членството на Северна Македония в Европейския съюз?

– Няма защо да се страхуваме от членството на Северна Македония в ЕС. Напротив, като братска страна би трябвало да защитим идеята за това членство. Защото в такива моменти трябва да надделее чувството за близост. Хората в Европа не могат да разберат как за един средновековен владетел – Самуил, може да има такъв спор, който поставя под въпрос съвременни културни и стопански отношения.

Нашият гост

Андрей Пантев е професор по история, дългогодишен преподавател в Софийския университет. Бил е гост-професор във Велико-търновския университет, Националната художествена академия, Пловдивския университет, УНСС. Преподавал е балканска история в САЩ. Президент е на Българската асоциация за американистика. Народен представител в 39-то, 40-то и 41-то Народно събрание. Носител на наградата „Голям Платонов Нобел на века“ за 2002 г. на Световната академия „Платон“. Автор на 40 книги и над 300 публикации на български, английски, руски, испански, немски език.

Роден е на 26 март 1939 г. в с. Раковица, област Видин. Автор е на над 300 публикации на български, английски, руски, испански, немски; около 40 книги, съставител и редактор на исторически сборници и енциклопедии.